

KVINNAN MED PISKAN

NÄR DU GÅR till kvinnan, så glöm inte piskan", är kanske den mest kända, ömvis med uppskattning och indignation citerade sentensen av Nietzsche. En av de mest kända bilderna av Nietzsche stämmer inte väl överens med den berömda satsen. Den är ett fotografi, taget hos en yrkesfotograf i Luzern i maj 1882. Den 37-åriga Nietzsche och hans några år yngre filosofkollega Paul Rée står som ett par oxar vid skaklarna på en kärva; i kärvan sitter en ung flicka, hållande en liten blomsterpydd piska. Flickan, 21 år, var Lou Salomé, som Nietzsche var förälskad i, friade till och förgäves uppaktade. Denna Saloméepisod i Nietzsches liv har utförligt skildrats (bland annat med hjälp av Luzernfotografen) av flera forskare; Melker Johnson ger en inträngande framställning av den i sin bok "Nietzsche och tredje riket" (1943). Åtskilligt senare bekräftades historien i Lou Salomé's postuma memoarer ("Lebensrückblick", 1951). Det var Nietzsche som putslustigt eller narraktigt ordnade med arrangemangen vid fotograferingen och bland annat tillverkade piskan, en käpp med en repstump.

Finns det någon relation mellan piskan på fotografiet och piskan i "Zarathustra", den bok som Nietzsche började skriva kort efter skämtet i Luzern? Man får väl anta att Nietzsche tänkte på Lou och fotografiet då han skrev sin stolta manliga sentens, det är möjligt att han kom på sentensen genom minnet av fotograferingen. Större och mera tivelaktiga konstruktioner har gjorts. Var inte Zarathustras aggressiva manlighet en hämnd eller en sublimering — blev Nietzsche den store Zarathustra genom att han avvisades av Lou, den stora kärleken i hans liv? Skulle han, gift med Lou, ha lugnat ned sig till en vanlig professor och ett av de mest ödesdigra kapitlen i det vilda tänkan-

dets historia ha varit oskrivet? Nej, det sista är väl ändå att gå för långt; Nietzsches snille och syffilis i förening måste ha räddat honom från en sådan kalamitet.

Många andra av sekelskiftets storheter trädde in i Lous liv. På 90-talet hade hon en lång förbindelse med den fjorton år yngre Rainer Maria Rilke; deras passion glöder i hennes memoarer och i Rilkes många publicerade brev till "min syster, min hustru". Wedekind lär efter ett misslyckat förförelseförsök ha skrivit ett av sina mest ryktbara skådespel, i vilket hjältninnan Lulu, "jordanden", njuter av männens lidelse utan att dela den. Gardet av unga österrikare och tyskar passerar revy som vänner och/eller älskare: Hauptmann, Wassermann, Hofmannsthal, Schnitzler, Altenberg. Till de skandinaviska namnen hör Hamsun, Ellen Key och Poul Bjerre. Under senare år blev psykoanalysen Lous stora intresse, hon hörde till Freuds mest älskade och älskande lärjungar.

En amerikansk forskare, H F Peters, har genom trogen forskning sökt rekonstruera Lous liv; *My Sister, My Spouse, A Biography of Lou Andreas Salomé* (Gollancz, 30 shilling). Hon var dotter till en adlad rysk general av franskt ursprung, von Salomé, och växte upp i lyx och förnämit i nära relationer med hovet. Efter faderns död reste hon med modern till Västeuropa för att studera och "leva" — social radikalism tycks knappast ha spelat in — och stannade där, med avbrott för flera resor i Ryssland, till sin död 1937. Hon levde först på understödd hemifrån, sedan främst på sitt eget författarskap: ett tjugotal böcker och åtminstone ett hundratal av Peters uppspårade tidskriftsartiklar. Bland annat skrev hon böcker om Ibsen, Nietzsche och Rilke, inte memoar-

Friedrich Nietzsche (längst till höger) tillsammans med Paul Rée och Lou Salomé i Luzern våren 1882. En biografi över den sistnämnda har nyligen utkommit i Amerika och recenserats här av Herbert Tingsten.

böcker, utan ett slags filosofisk-litterära framställningar.

Till det egenartade i hennes liv hör att hon först i flera år bodde tillsammans med filosofen Paul Rée, men vägrade att gå in i något erotiskt förhållande och sedan under årtionden levde i ett lika ledes vitt äktenskap med en forskare, smäningsom professor i Göttingen, Friedrich Carl Andreas. Sexuella upplevelser tycks hon inte ha haft förrän vid några och trettiårsåldern — vem som var den förste kan inte Peters fastställa — men sedan var hon livligt verksam. Möjligen sammanhänger detta med en sjukligt försenad utveckling; hon fick enligt fotografier och uppgifter kvinnliga former kort före sin första förbindelse, och hennes kyska flickaktighet lovprisades även senare av beundrarna.

Försök att stifta närmare bekantskap med denna lockande dam genom läsning av hennes tillgängliga skrifter — memoarerna och Nietzscheboken — har varit avskräckande. Själfullt och djupsinnigt kan man kanske kalla detta, ty det är tydligt att författarinnan ständigt tänkte på stora ting och var besatt av begär att finna förklaringar. Men framför allt är det svamligt och grötigt, en förfärlig himlagrot, med ansatser till vad som i denna krets fick honnörsnamnet demoni, men med orgier i vad man också kal-

lade intellektuellt Kitsch. Inte sällan möter en fraseologi som påminner om Nietzsche eller Rilke eller Freud, men här dominerar det suddigt pretentiösa, medan det inte finns ett spår av skärpa, konkretion eller briljans. Jag tar en sats ur memoarerna som exempel: "War ich jahrelang deine Frau (förklarar Lou sitt förhållande till Rilke) so deshalb, weil Du mir das erstmalig Wirkliche gewesen bist, Leib und Mensch ununterscheidbar eins, unbezweifelbar Tatbestand des Lebens selbst." Så går det på sida efter sida, med obarmhärtig entusiasm, om verklighet och urmänsklighet och allmedvetande. Lou Salomé måste ha anlagt denna stil då hon skrev; så kan hon inte gärna ha pratat med sina geniala älskare.

HERBERT TINGSTEN